

Režim migracija

Marijana Hameršak

U svakodnevnom govoru pojam režim često se koristi u pejorativnom značenju i izjednačava s represivnim oblicima vladanja i vlasti. U manje obilježenim upotrebama režim se, međutim, u skladu sa svojom etimologijom (fr. *régime* od lat. *regimen*, vladanje), veže uz pojmove vlasti i vladanja općenito, ali i šire uz sustav pravila, propisa, mjera (npr. režim studija), pa i način života (npr. režim rada, režim prehrane, režim odmora), što su sve značenja koja se naziru u inače heterogenim upotrebama ovog pojma u društvenim i humanističkim znanostima u 20. stoljeću. U desetljećima njegove ekstenzivne, no samo iznimno i pomno elaborirane upotrebe u različitim disciplinama i tradicijama uz ovaj su se pojam, naime, vezivala različita semantička polja i razine, od eksternalističke makrorazine politoloških istraživanja dinamike međunarodnih odnosa, preko internalističke mezorazine istraživanja i razvoja migracijskih i drugih politika do kritičkoteorijske

mikrorazine i etnografskih istraživanja migracijskih praksi, vrijednosti ili percepcija (Rass i Wolff 2018; usp. i Cvajner Echeverría i Sciortino 2018: 68-69).

Pojam ili pojmovni sklop režim migracija, kako sažimaju Christoph Rass i Frank Wolff (2018: 25), u upotrebu ulazi krajem 1960-ih godina putem prirodnih znanosti, prije svega biologije i fizike gdje se koristio u značenju „migracijskih navika“ životinja, odnosno promjenjivih obrazaca kretanja čestica. U značenju obrazaca kretanja preuzima se i u geografiji gdje ga ubrzo istiskuje pojam sustav. S raspadom blokovske podjele svijeta i širenjem shvaćanja migracija kao kompleksnog, slojevitog društvenog fenomena koji se ne može razumjeti u kategorijama potisnih i privlačnih faktora, pojam režim migracija postaje prepoznatljiv u različitim disciplinarnim okružjima od sociologije i politologije do antropologije, u kojima je, međutim, često cirkulirao bez dodatnih pojašnjenja i mimo interdisciplinarnih dijaloga (Rass i Wolff 2018: 42).

Divergentna značenja i genealogije pojma režima bilježe se i unutar istih istraživačkih pristupa migracijama. Tako, recimo, dio autora u okviru kritičkih istraživanja migracija pojam režim uvodi i koristi pozivajući se na kritičku teoriju i radove Michela Foucaulta (npr. Hess i Kasperek 2017: 60), a dio na radove Klause Dietera Wolfa i teoriju režima

razvijenu u okviru istraživanja međunarodnih odnosa (npr. Tsianos i Karakayali 2010: 375). U istom se području k tomu danas paralelno referira na različite režime, u rasponu od režima granica (Hess i Kasperek 2017) i režima deportacija (npr. De Genova i Peutz 2010) do režima traganja i spašavanja (npr. Andersson 2014), pri čemu se pojam režima najčešće koristi u jedini, odnosno kao označitelj širih društvenih formacija koje zahvaćaju veće prostorne i vremenske odsječke.

Na stranu razlike između različitih ishodišta i upotreba pojma, režim migracija u kritičkim istraživanjima migracija signalizira decentralizirano shvaćanje moći, pluralizam aktera i praksi te posvećenost razumijevanju kompleksnosti i heterogenosti migracija (usp. Cvajner, Echeverría i Sciortino 2018). Objedinjujući ovu vrstu razumijevanja pojma s postulatima (relativne) **autonomije migracija** (npr. Moulier-Boutang i Garson 1984), pristupi o kojima je riječ teže u raspravu uključiti perspektivu migracija, ali i eksplicitnu kritiku represivnih migracijskih procesa i praksi (usp. npr. Mezzadra i Neilson 2013; Papadopoulos, Stephenson i Tsianos 2008). U okrilju kritičkih istraživanja migracija, režim migracija se, dakle, ne razumijeva kao uređen sustav vezan uz djelovanje države, moćnih pojedinaca ili skupina, nego kao asamblaž kompleksnih, promjenjivih i

heterogenih praksi i diskursa različitih „aktera koji su međusobno povezani, ali ne i ustrojeni prema nekoj središnjoj logici ili racionalitetu“ (Tsianos, Hess i Karakayali 2009: 2). Drugim riječima, u tako postavljenom okviru akteri i prakse kontrole migracija ulaze u različite odnose s akterima i praksama onih koji toj kontroli nastoje izbjeći, a akteri i prakse usmjereni na izgradnju **granica** s onima koji svojim djelovanjem pridonose dezintegraciji tih granica. Granični policajci, humanitarni radnici, migranti, krijumčari, izbjeglice, vozači, aktivisti, novinari, znanstvenici i drugi nisu tek elementi režima, nego su njegovi akteri koji ga oblikuju kroz višerazinske heterogene interakcije i stalne pregovore (sukobe, prihvaćanja, prilagodbe, preokrete itd.), a kako to osobito plastično ilustriraju događaji vezani uz „kriznu“ 2015. godinu. Tada je u reakciji na masovno i u tom trenutku „standardnim“ metodama kontrole granica nezaustavljivo transkontinentalno migrantsko kretanje, duž Balkana i zemalja nekadašnje Jugoslavije uspostavljena privremena humanitarna tranzitna vertikalna, koridor koji je stotinama tisuća ljudi omogućio relativno brz i siguran put do središta Europe. **Balkanski koridor** nije bio, kako se često prikazuje, tek humanitarna formacija posvećena facilitaciji migracija. Njegova je važna funkcija u skladu s dvoglavom humanitarno-sigurnosnom orijentacijom suvremenog menadžmenta migracija bila i izolacija,

discipliniranje, atomiziranje, a u konačnici i redukcija kretanja. Kretanje koridorom zaustavljeno je stoga kada je od Makedonije pa do Slovenije uspostavljena gotovo potpuna i koordinirana kontrola nad osobama u koridoru, a ne kada za njim više nije bilo humanitarne potrebe (Hameršak i Pleše 2017). Samo ispred zatvorene granične ograde u grčkom Idomeniju na dan zatvaranja granica duž koridora u ožujku 2016. godine bilo je oko 12 000 osoba tzv. trećih zemalja koji su ondje na rubu preživljavanja još tjednima čekali da se otvore granice koje su za njih do danas ostale zatvorene.

Literatura

Andersson, Ruben. 2014. *Illegality Inc. Clandestine Migration and the Business of Bordering Europe*. Oakland: University of California Press.

Cvajner, Martina; Gabriela Echeverría i Giuseppe Sciortino. 2018. „What Do We Talk When We Talk about Migration Regimes? The Diverse Theoretical Roots of Increasingly Popular Concept“. U *Was ist ein Migrationsregime? What Is a Migration Regime?* Andreas Pott, Christoph Rass i Frank Wolff, ur. Springer: Wiesbaden, 65-79.

De Genova, Nicholas i Nathalie Peutz, ur. 2010. *The Deportation Regime. Sovereignty, Space and the Freedom of Movement*. Durham: Duke University

Press.

Hameršak, Marijana i Iva Pleše. 2017. "Zarobljeni u kretanju. O hrvatskoj dionici balkanskog koridora". U *Kamp, koridor, granica: studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije i Fakultet političkih znanosti – CEDIM, 9-39.

Hess, Sabine i Bernd Kasperek. 2017. „Under Control? Or Border (as) Conflict. Reflections on the European Border Regime“. *Social Inclusion* 5/3: 58-68.

Mezzadra, Sandro i Brett Neilson. 2013. *Border as Method or, The Multiplication of Labour*. Durham i London: Duke University Press.

Moulier-Boutang, Yann i Jean-Pierre Garson. 1984. "Major Obstacles to Control of Irregular Migrations. Prerequisites to Policy". *International Migration Review* 18/3:579-592.

Papadopoulos, Dimitris, Niamh Stephenson i Vassilis Tsianos. 2008. *Escape Routes. Control and Subversion in 21th Century*. London: Pluto.

Pott, Andreas; Christoph Rass i Frank Wolff, ur. 2018. *Was ist ein Migrationsregime? What Is a Migration Regime?* Springer: Wiesbaden.

Rass, Christoph i Frank Wolff. 2018. "What is a Migration Regime? Genealogical Approach and Methodological Proposal". U *Was ist ein Migrationsregime? What Is a Migration Regime?* Andreas Pott, Christoph Rass i Frank Wolff, ur. Springer: Wiesbaden, 19-64.

Tsianos, Vassilis i Serhat Karakayali. 2010. "Transnational Migration and the Emergence of the European Border Regime. An Ethnographic Analysis". *European Journal of Social Theory* 13/3: 373-387.

Tsianos, Vassilis, Sabine Hess i Serhat Karakayali. 2009. "Transnational Migration. Theory and Method of an Ethnographic Analysis of Border Regimes". *University of Sussex Working Paper* 55. University of Sussex Sussex. Centre for Migration Research.